

Elbeszélés és oksági gondolkodás

Az elbeszéléselemélet egy korábbi, ám hosszú ideig fennálló alaptézise szerint történetről akkor beszélhetünk, ha az ábrázolt események időben egymás után, valamint kauzálisan egymásból következnek. A 2000-es évek elejétől kezdődően azonban egyre több kutató szállt vitába ezzel a kézenfekvőnek tűnő meghatározással és alternatív javaslatokat fogalmazott meg az események egymás közötti kapcsolatára vonatkozóan. Noël Carroll például szükséges, de nem elégséges lehetőségről, potencialitásról beszél, mely a kauzalitás megengedőbb változata, J. David Velleman pedig egyenesen azt állítja, hogy nem az események között fennálló vagy valószínűsíthető oksági viszony a narrativitás lényegi eleme, hanem egy olyan érzelmi ív vagy mintázat megalkotása, amely az olvasó számára jelentést hordoz: eszerint az olvasó inkább érzelmein keresztül érti meg a történetet, mint kognitív feldolgozás által. Kovács András Bálint nem állítja szembe a kauzalitást és az érzelmi motivációt; szerinte a narratív megértésben az oksági és az érzelmi értelmezés egymásba fonódik: az érzelmek befolyásolják az oksági viszonyok felállítását és fordítva, a kauzális viszonyok módosíthatják érzelmeinket. Gregory Currie a kauzalitást a narrativitás fontos, de nem szükséges feltételének tekinti, amelynek hiányát számos más narratív összetevő – például a szereplők, a kronológia, a konfliktus, a meglepő fordulatok, a feszültség stb. – jelenlétével lehet kompenzálni. Göran Rossholm köztes álláspontot képvisel Velleman és Currie között, és elfogadja Currie alapkoncepcióját a narrativitásról és a kauzalitásról, de Vellemanhoz hasonlóan a hangsúlyt a szövegről az olvasóra helyezi át, mondván, hogy a narratív szövegek egyik fő jellemzője, hogy kauzális elvárásokat keltenek az olvasóban.

A kognitív narratológia képviselői nem vonják kétségbe az események kauzális kapcsolatára vonatkozó tézist, de abból indulnak ki, hogy az oksági viszony többnyire nem szövegszerűen valósul meg, hanem az olvasó következtetéseivel, a narratív koherencia tehát nem a szöveg tulajdonsága, hanem a befogadó elméjében létrejövő reprezentáció egyik jellemzője, amit az olvasó tudata és a szövegtulajdonságok együttesen alakítanak. A kauzalitás eseteinek tekinti az érzelmi ív kiépítését vagy az igazságosságra vonatkozó olvasói elvárások beteljesülését is. Az oksági gondolkodás kihívásaiként tekint azokra az irodalmi szövegekre, melyek nem csak hogy nem valósítják meg az események hagyományos narratív összefűzését, hanem akár tudatosan ellenállnak a koherenciának és provokálják az olvasó kauzalitásra vonatkozó elvárásrendszerét. Folyóiratunk jelen számában olyan tanulmányokat közlünk,

melyek ezt a témakört járják körül és hozzájárulnak az olyan kérdések megválaszolásához, mint pl.: Milyen formáit és technikáit ismerjük a narratív kauzalitásnak? Milyen eszközökkel operálnak az elbeszélő művek és műfajok az olvasói oktatás elősegítésének érdekében, illetve milyen technikák alkalmazásával kérdőjelezzik meg a történetre vonatkozó racionális ok-okozati magyarázatok hitelességét?

A szerkesztők